

סמים | מדיניות

הגיע הזמן להחליף את הדיסקט?

דו"ח שפרסמה לאחרונה הוועדה הבינלאומית למדיניות סמים קובע כי המדיניות העולמית הנוכחית למלחמה בסמים נכשלה. מחברי הדו"ח, ובהם מזכ"ל האו"ם לשעבר קופי אנאן, קוראים להחליף את הגישה הנוכחית בפעולות שמטרתן הורדת הביקוש לסמים, ולבדוק את האפשרות לגליזציה של קנביס. האם לגליזציה ורגולציה יכולות לקעקע את פעילותם של קרטלי הסמים? דעות בעד ונגד

בעד | לפגוע להם נכיס

איסור גורף מוביל לסחר בלתי חוקי בסמים וזה מעלה מאוד את מחירם. הרווחים העצומים שאפשר להפיק מסחר בסמים הביאו להקמת ארגוני פשע ענקיים המשתלטים על מדינות או אזורים שלמים. רגולציה והתרה מושכלת של סחר בסמים עשויות לשמוט את הקרקע מתחת לרגלי ארגונים אלה | **כתב: יורם מלצר**

מה מיוחד בסמים אסורים? השאלה עשויה להישמע מוזרה. מי שלוחכים סמים ונהנים מהם יספרו על חוויות פיזיות, נפשיות ומנטליות יוצאות דופן. מי שהתמכר לסמים, וגופם ונפשם נהרסים עם כל יום שחולף יספרו על סבל בל יתואר. לא מצד ההנאה ולא מצד הסבל מצוי הייחוד בסמים האסורים. מקורות ההנאה ולסבל רבים יכולים להיות מושווים לסמים: אלכוהול ותרופות מרשם, ואינספור אמצעים ודרכים להתעלות נפש, השכחת המציאות, הגברת תחושות או עמעומן. אבל מה שמייוחד בסמים האסורים הוא בעיקר זה: שהם אסורים.

מדוע חל איסור על שימוש בסדרה מוגדרת של חומרים משני תודעה המשפיעים על מוחנו? מבט קצר אל ההיסטוריה מעלה שבעבר שלטונות אסרו לא פעם על דברים שחלק מהציבור ביקש ליהנות מהם: משקאות אלכוהוליים כמו ג'ין ואבסין, טבק (בעיקר לעישון, אבל גם להרחה וללעיסה), פעילות הימורים ואפילו קפה ומשחק הכדורגל נאסרו לשימוש בתקופות שונות ובמקומות שונים. ממש כמו השימוש בסמים, פעילויות מהסוג הזה צומחות מתוך תשוקות לא מרוסנות של האדם, מתוך חיפוש אחר הנאות מיידיות, מנטייתו להתמכר ולהוסיף לצרוך את גורם ההנאה גם אם הדבר כרוך בהסתכנות ממשית. פעילויות בעייתיות כאלה נאסרו במהלך ההיסטוריה בצו מלכים, ממשלות ושלטונות עירוניים, לעתים במשך מאות שנים. בכל המקרים האיסור נעשה מתוך רצון של הרשויות להגן על האזרח ועל משפחתו, מתוך דאגה לבריאות הציבור או בשל החשש מהפרת הסדר הציבורי. בהרבה מהמקרים התוצאה היתה הפוכה: במקום הגנה על הציבור, האיסור הגורף חיזק סחר בלתי חוקי וארגוני פשע שעמדו מאחוריו.

בימינו איש אינו סבור שאפשר לעקור את האלכוהול מהתרבות האנושית עם כל הנזקים והסכנה שבו, ואיש

אינו מבקש להחיל איסור על העישון באשר הוא. גם משחק הכדורגל אינו מוחרם כדי להתגבר על תופעות של אלימות, ואנשים ממשיכים להמר במגוון דרכים חוקיות. אבל הרסן לא הותר לחלוטין, ולא כל ההגבלות בוטלו.

כללים מגבילים, שליטה ברווחים

שני מרכיבים קבועים מאפיינים את מיסודן של פעילויות שנחשבות מסוכנות: ראשית, הרשויות מטילות הגבלות שיאפשרו פיקוח ושליטה על תופעות פופולריות שלא יד מכוונת עלולות בהחלט להביא לאסון לפרט, לסביבתו ולחברה בכלל: ב־1751, למשל, החליטה בריטניה על רישוי מסודר לג'ין. ארצות הברית החליטה למסד את ההימורים בעיקר באטלנטיק סיטי ובלאס וגאס, תחת פיקוח צמוד. משחק הכדורגל נערך במגרש מסומן, לפי חוקים רשמיים ובתחומי אצטדיון, כלומר תחת שליטה. את המרכיב השני ברגולציה הזאת אפשר לסכם בפתגם אנגלי ידוע, "אם אינך יכול לנצח אותם, הצטרף אליהם". הרשות מטילה מס בצורה זו או אחרת, וכך הופכת למעשה לשותפה ליצרני האלכוהול והסיגריות, להכנסות מכדורגל ולרווחים מהימורים. לעתים, כמו בתחום ההימורים, המדינה עצמה הופכת לשחקן ראשי בשוק, וקובעת שאם אנו רוצים להמר בלי לעבור על החוק, ההימורים ייעשו רק באמצעותה: הגרלות הפיס, הלוטו והלוטו למיניהן מאורגנות מטעם המדינה. המדינה מנסה ככל יכולתה לשלב בין קביעת כללים מגבילים ובין השותפות שלה עצמה ברווחים. תשוקות הן עסק מסוכן, אבל גם עסק מכניס. מעורבות המדינה מכניסה מידה של איזון ופיקוח.

בכל הנוגע לסמים האסורים, המצב הפוך. הסמים האסורים (הראין, קוקאין, אופיום, מריחואנה, חשיש, סמי הזיה טבעיים ומלאכותיים וחומרים נרקוטיים מעבדתיים) נותרים מחוץ לגדר. רוב המדינות אינן מוכנות לפרוש את חסותן על התחום הזה ובוחרות בדרך של איסור גורף. אלא שהאיסור מוביל לחלוקה בלתי חוקי, עובדה שמעלה מאוד את מחיר הסמים, וכך צרכנים שאין ידם משגת לממן את ההרגל פונים לפעילות פלילית ופוגעים בחברה כולה. הרווחים העצומים שאפשר להפיק מסחר בסמים הביאו להקמת ארגוני פשע ענקיים, שבידיהם אמצעים כספיים כמעט בלתי מוגבלים, עד שהם משתלטים על מדינות או חלקי מדינות, מקימים להם צבא ומנהלים מלחמות הגובות עשרות אלפי קורבנות. לכללות שלמות, מדינות שלמות, נעשות תלויות בייצור ובסחר הבלתי חוקי של הסמים. חלק גדול מאוד מהפשע האלים



↑ הפגנה בוורשה למען לגליזציה של סמים
קלים צילום: / Fotokon
Shutterstock.com
| א.ס.א.ב קרייאייטיב

קרטלי הסמים. המשוואה פשוטה: אם אין פער תיווך גדול ואפשרות להרוויח "כסף שחור", אין לקרטלים אפשרות להתקיים. כעת הם מספקים סחורה שאסורה בכל צורה ודרך, ושהביקוש לה גדול. שני הגורמים הללו מעלים מאוד את המחירים. שליטה חוקית במחירים והתרה מושכלת של האיסור על הסמים תשמוט את הקרקע מתחת לרגליהם של ארגוני הפשע העולמיים. בדיוק כך היה בשנות היובש בארצות הברית: המאפיה היתה פעילה מאוד בייצור, הברחה ומכירה של אלכוהול, ועזבה את התחום כשהאלכוהול שב להיות חוקי והוטלו עליו מס ופיקוח ממשלתי.

עיקר הביקוש לסמים קשים הוא במדינות המערב, ובראשן ארצות הברית. לפי הדו"ח השנתי של האו"ם על שוק הסמים העולמי, ארצות הברית מובילה בשימוש בהרואין, בקוקאין, בקנביס (חשיש ומריחואנה) ובסמים כמו MDMA (אקסטזי) ודומיו. למעשה, לכל סם בקטגוריות הללו יש ארצות שבהן הוא נפוץ (אופיום באיראן, למשל), אבל ארצות הברית מובילה בכל הקטגוריות. במבט רחב יותר, מעורבות של מדינות המערב יכולה לשאת פירות נוספים. שוו בנפשכם את ממשלת ארצות הברית קונה את כל יבול האופיום של אפגניסטן, מפיקה ממנו סמים באיכות ובתנאים מתאימים ומשווקת אותו בתחומיה, בפיקוח ועם גביית מס סביר. מדיניות חדשנית כזאת אינה צפויה בקרוב, אבל דיון בה ובגישות רדיקליות חיוני לנוכח הכישלון של מה שמכונה "המלחמה בסמים".



יורם מלצר - פרסם חמישה ספרים, בהם "חיבת ציון", חתן פרס ראש הממשלה לסופרים, תרגם כ-70 ספרים מספרדית, פורטוגזית, קטלאנית, צרפתית, איטלקית ואנגלית, כתב ב"הארץ", ב"מעריב" ובכתבי עת רבים. בשנים האחרונות משמש כותב קבוע במדור התרבות של עיתון "El País" באורוגוואי

תוצאת הלגליזציה והרגולציה עשויה להיות חיובית הן לחקלאי האפגני העני, הן לאפגניסטן כמדינה והן לאזרח האמריקאי, אם הוא צורך הרואין ואם לאו. בסופו של דבר גם מי שאינו משתמש בהרואין ירוויח מהמס שייגבו ומהירידה בפשיעה. בכסף שייחסך מה"מלחמה בסמים" תוכל ארצות הברית להשקיע במה שחשוב: בהקטנת הביקוש לסמים על ידי חינוך מהגיל הרך, בשיקום חלקים רחבים בחברה האמריקאית, בטיפול במכורים ובענישה קשה למי שישכן את הציבור עקב שימוש לא אחראי בסמים, למשל בנהיגה תחת השפעתם. זאת תמצית גישת המערב כולו בכל הנוגע לאלכוהול, להימורים, לעישון. בתחומים הללו ההצלחה סבירה. הרי אין מדינות שלמות שכל הכלכלה והחברה שלהן שבויית בידי קרטלים של אלכוהול, הגרלות פיס מאולתרות או סגירות פרטיזניות שנמכרות ב"כספומטים" בשכונות אפלות.

במדינות המערב קשור לשוק הסמים: מגנבות ושוד ועד סחר בנשים. הנוק הכלכלי שנגרם בגלל הסמים האסורים משפיע על המין האנושי כולו. משאבים אדירים מופנים למאבק בצרכנים, ביצרנים, בסוחרים הקטנים והגדולים, בכלכלת הסמים, בניסיון להלבין כספי סמים ועוד. האפשרות השנייה, הדרך המוכרת, המנוסה והרווחית, כמעט שלא נוסתה. מאחר שברור למדי ש"המאבק" או "המלחמה" (מילים מכובסות לציון הרדיפה אחר הזנב של כלכלת הסמים האסורים) נכשלו באורח מביש, ייתכן שהגיע הזמן לפנות לכלים הבדוקים הללו, שנחלו הצלחה בריסון ובוויסות של תשוקות אנושיות אחרות ושל נזקיהן. קוראים לזה לגליזציה. ושוב יש לשים לב למה שנאמר כבר קודם: לגליזציה אין פירושה הסרת כל מגבלה. להפך: המונח מציין רגולציה ועיגון בחוק. ביוני 2011 ראה אור דו"ח מיוחד של האו"ם שכותרתו "הדו"ח העולמי בנושא סמים" (נוסח מלא באינטרנט: www.tinyurl.com/6dcus8x), שהכינה ועדה עולמית לאחר שבחנה את המדיניות בתחום הסמים. מסקנות הדו"ח ברורות למדי: במקומות שהוחלה בהם לגליזציה חלקית, למשל בפורטוגל, שבה אומצה מדיניות של אי התייחסות להחזקת מריחואנה לשימוש אישי, לא עלה מספר המשתמשים ולא עלה היקף השימוש בחשיש ובמריחואנה מעבר למגמת העלייה הקלה במערב. בפורטוגל אף חלה ירידה בשימוש בהרואין מאז הקלת היד על המשתמשים בחשיש ובמריחואנה. יתרה מזו, במקומות שהקשיחו בהם את היחס ברמה הפלילית כלפי משתמשים בסמים לא נרשמה ירידה בשימוש. במילים אחרות: הגזר אינו מזיק, והמקל פשוט אינו פועל. מחברי הדו"ח ממליצים לממשלות העולם לחדול מרדיפת המשתמשים בסמים שאינם פוגעים בזולת, להימנע מענישה חסרת תועלת המנציחה את הקשר בין סמים לפשע ולהחליף את הגישה הנוכחית בשילוב של פעילות מגוונת להורדת הביקוש לסמים, של חינוך ושל תוכניות למניעה ולגמילה.

רגולציה עולמית תפגע בקרטלים

אפשר לדמיין מצב שבו השימוש בסמים אינו בלתי חוקי. אפשר לדמיין שהרואין נקנה לפי מרשם - ומחברי הדו"ח ממש מדברים על תסריט כזה. אפשר לראות עתיד שבו המדינה שולטת במחירים וגובה מס, שמונע מהמחיר לצנוח יותר על המידה ומבטיח לה הכנסה שוטפת. יש לזכור שנוקים רבים הקשורים בסמים נובעים מהאיכות הנמוכה של הסם הנמכר ברחובות. אם אדם מכור לסמים יקבל אותם באמצעות רופא, תחת פיקוח כולל, במחיר סביר, יקטן המקום לפעילות פלילית - הן מצד הצרכן והן מצד ספקים פליליים, שיגלו שאין להם עסק להרוויח ממנו. סמים אחרים אפשר לשווק כמו אלכוהול: עם מיסוי, הטלת מגבלות וענישה קשה במקרים של פגיעה בציבור. נהיגה בשכרות היא רעה חולה, אבל איש אינו אוסר על שתיית אלכוהול וגם לא על נהיגה. המאמץ מופנה לפעילות העבריינית המסוכנת עצמה: לשילוב של נהיגה תחת השפעת חומר משגה תודעה. רגולציה ברמה העולמית תקעקע את פעילותם של

נגד | לגליזציה לא עונדת

הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול בישראל ויתר הגופים העוסקים במאבק בשימוש בסמים בארץ מתנגדים התנגדות מוחלטת לגליזציה של סמים - כולם או מקצתם. ביקשנו מיאיר גלר, מנכ"ל הרשות, להתייחס לדו"ח הוועדה הבינלאומית לטיפול בסמים ולהמלצותיו. הנה עיקרי תשובתו

לפני כמה חודשים התפרסם דו"ח של ועדה שהורכבה מנשיאי עבר, בייחוד ממדינות באמריקה הדרומית, ועמם גם ג'ורג' שולץ, לשעבר מזכיר המדינה של ארצות הברית, קופי אנאן, לשעבר מזכיר האו"ם, ופעילי זכויות אדם. הוועדה, שעסקה במדיניות הטיפול בסמים בעולם, המליצה לבחון את התחומים הללו: שינוי מדיניות האכיפה בתחום הסמים; החלפת ההפלה והענישה בשירותי טיפול בנפגעי סמים; עידוד ממשלות לבחון מדיניות של רגולציה כדי להוריד את כוחם של ארגוני הפשע; התמקדות בצעירים והשקעה במניעה באמצעות חינוך; וטיפול חלופי בהרואין. מחברי הדו"ח טוענים שהאו"ם חייב להיות הכוח המנהיג את הרפורמה וכי יש לפעול במהירות, מכיוון שהמלחמה בסמים נכשלה. ארצות הברית התנגדה למסקנות הוועדה. בטיעונים נגד המסקנות נאמר בין השאר כי ארגוני הפשע באמריקה הדרומית עוסקים בחטיפת ילדים, בסחיטה, בסחר בבני אדם ובסמים, וכי ביטול העיסוק שלהם בסמים לא יגרום לפירוקם או לפגיעה ניכרת בהם.

לגליזציה: מקרי מבחן

הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול בישראל ושאר הגופים העוסקים במאבק בשימוש בסמים בארץ מתנגדים התנגדות מוחלטת לגליזציה של הסמים - כולם או מקצתם. אין הפרדה בחוק בין סמים קלים לסמים קשים. גם הסמים המכונים קלים פגיעתם רעה, ולכן אין לתת להם לגיטימציה כלשהי.

בשנים האחרונות אנו עדים לאנשים ולגופים המנסים לשכנע בני נוער כי השימוש במוצרי הקנביס גורם לנזקים מוגבלים או שאינו מזיק כלל, בייחוד בכל הנוגע לסם המריחואנה, ואולם נטילת THC (החומר הפעיל בקנביס) גורמת לשיבוש בפעילות המוח ומשפיעה לרעה על הזיכרון ועל יכולת הריכוז והקואורדינציה. על פי מחקרים

המלצות הרשות למלחמה בסמים ובאלכוהול למדיניות הטיפול בסמים

- לעקוב אחר תוצאות ניסויים במדינות אחרות אם וכאשר יתבצעו כאלה.
- להוסיף להיות מדינה מתקדמת בתחומי המלחמה בשימוש בסמים ובמתן אפשרות לקבלת סמים (קנביס והרואין) למי שזכאי לקבלם, בפיקוח רפואי הדוק.
- להגביר במידה ניכרת את ההשקעה בחינוך, בהסברה, בטיפול ובשיקום, וכל זאת על סמך מחקר ולמידה של שיטות פעולה חדשניות, יצירתיות וגמישות, שמטרתן מניעה אפקטיבית של צריכת סמים.
- לשמור על האכיפה כגורם מניעה מרתיע גם במציאות שבה צעירים אינם עומדים לדו"ח בעברה ראשונה.
- לא להתיר בשלב זה לגליזציה או שינוי במתכונת הדו"ח הקרימינולוגיה.
- הרשות המליצה להקים ועדה לבחינת מדיניות אי ההפלה במדינת ישראל. בראשות הוועדה יעמוד מומחה וכלל הגורמים הרלוונטיים יוזמנו להשמיע את דעותיהם. נכון למועד כתיבת השורות האלה הוועדה נמצאת בשלבי הקמה.

בארצות הברית ובבריטניה, כתשעה עד עשרה אחים מקרב המשתמשים במריחואנה התמכרו לסם הזה. בארץ מספר המטופלים בבתי חולים לחולי נפש המחולצים מהודו ומאמריקה הדרומית מגיע למאות בשנה, רבים מהם לאחר שימוש בנגזרות של הקנביס.

עקב מצבנו הגיאופוליטי הלא יציב ובעיות הביטחון החמורות, אין הסכנות הגלומות בזיקי הסמים למדינת ישראל דומות לאלה שבאירופה ובארצות הברית. מדינת ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה זליגה של סמים לצבא ולכוחות הביטחון האחרים. החברה הישראלית

אינה יכולה לערוך ניסיונות שעל דעת מומחים רבים נכשלו כישלון חרוץ. בהולנד, שעליה נסמכים תומכי הגליזציה החלקית, גבר מאוד השימוש בסמים וגברה גם עבריינות הקשורה בסמים, והולנד הפכה למרכז של סחר עולמי בסמים. רשויות החוק המקומיות והאירופיות משקיעות מאמץ אדיר במניעת הסחר העצום בהולנד בסמים כמו אקסטזי, הרואין וקוקאין, והצלחתם מוגבלת. לאחרונה נעשים מאמצים לצמצום הגליזציה בהולנד, ובהם צמצום מספר ה"קופי שופס" (coffee shops, חנויות המוכרות מריחואנה) לכדי מחצית, איסור על תיירים לרכוש מריחואנה וסגירת חנויות שמכרו פטריות הזיה.

ויש גם נתונים ממדינות אחרות באירופה שהנהיגו לגליזציה: לגליזציה שהונהגה בשוודיה בשנות ה-70 של המאה ה-20 גרמה להגדלת שיעור המכורים ב-58 אחוז, ונמצא בה קשר מובהק בין צרכני הסמים והמעורבות בעבריינות. לאחר שלוש שנים בוטלה הגליזציה.

בבריטניה, בין 1960 ל-1970, נעשה ניסיון לחלוקת הרואין בפיקוח. מספר המכורים הוכפל ושולש. העלייה במספר המכורים גרמה לגידול בפשיעה ובתמותה. בשווייץ נעשה ניסיון לחלק סמים ומזרקים בשנות ה-90 של המאה הקודמת. הניסיון הביא לעלייה במספר המכורים. אזור החלוקה הפך לזירת מאבק בין כנופיות ושוטרים, והמיזם נסגר ב-1995. באוסטרליה ובפורטוגל מתבצע בימים אלה ניסיון לגליזציה. בשלב זה אנו עדים לפרסומים חיוביים מפורטוגל באשר לרמת הורדת היקף השימוש בסמים.

מדיניות הטיפול בסמים בישראל

הגליזציה והדה־קרימינולוגיה (אי נקיטת סנקציה פלילית כלפי מי שעובר עברה מסוימת) לא הצליחו בשום מקום בעולם להוריד את שיעורי הפשיעה, העבריינות, האלימות והתחלואה. ההפך הוא הנכון. התמהיל הנהוג בישראל - של חינוך, הסברה, בריאות, רווחה, טיפול ושיקום, אכיפה, מידע ומחקר - מצליח יחסית למדינות

מערב אירופה וארצות הברית. הנתונים בישראל מצביעים על יציבות בשימוש בסמים לאורך יותר מעשור. בעוד שבארצות הברית שיעור השימוש בסמי קנביס עומד על 37 אחוז בקרב צעירים, בישראל הנתונים מצביעים על חמישה עד עשרה אחים משתמשים בקרב הצעירים. בד בבד ננקטו בישראל כמה צעדים מקלים: בני נוער שנתפסים בעברה ראשונה של שימוש בסמים מופנים לאפיקים של גמילה וטיפול במקום לאפיק הפלילי; מבוגרים הנשפטים לראשונה על עברת שימוש בסמים נשלחים לאפיקים של גמילה וטיפול במקום למאסר; הרשויות מקלות בעונשם של מי שנמצאים בתהליך אמיתי של טיפול ושל גמילה מסמים, ומקלים גם בעונשם של נשפטים במקרים שבהם בית המשפט השתכנע שממועד ביצוע העברה ועד תום המשפט עבר הנאשם תהליך מוצלח של גמילה וטיפול. ©